

BREDA ČOPI

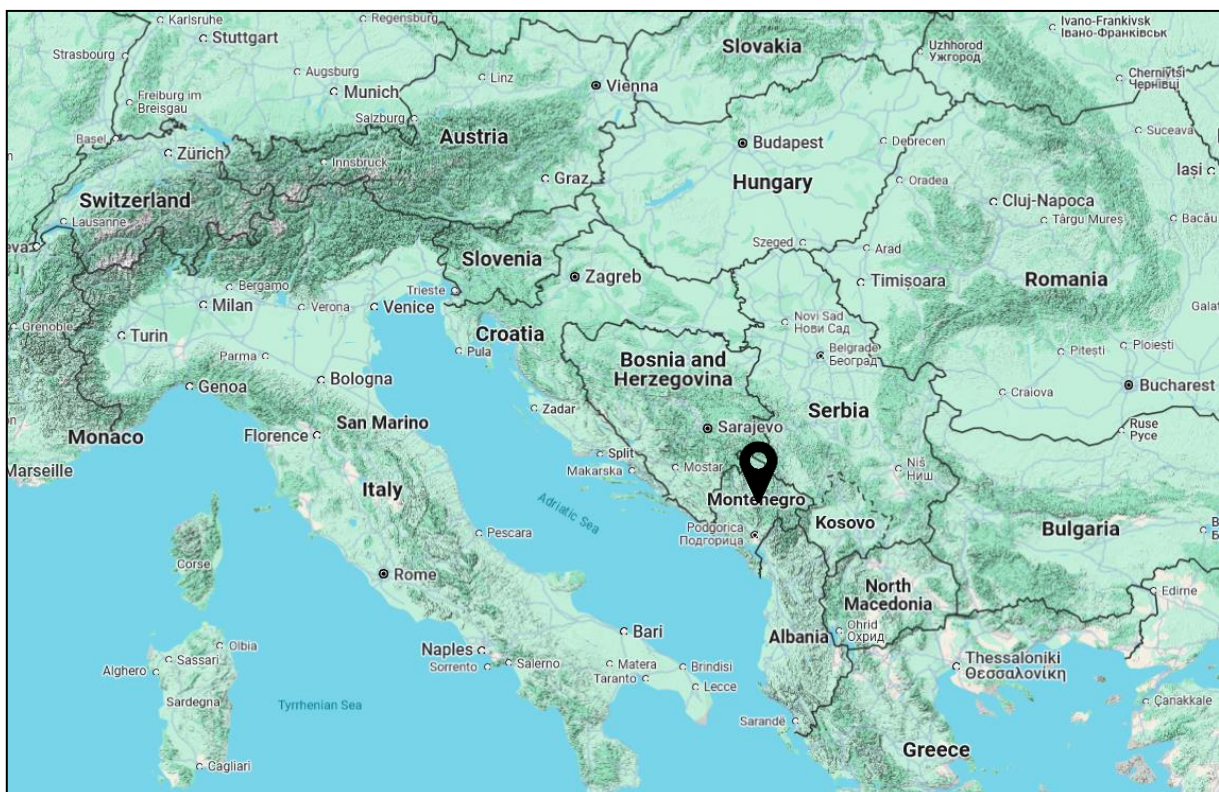
Breda Čopi je Koprčanka, ki se je v Koper priselila kot otrok zaradi dela svojih staršev. Koprčanka se čuti že od nekdaj. Tu je odraščala, se izsolala, opravljala dela v Koprski občini in zanjo ter se skozi vse življenje trudila, da Koper postane najboljša različica sebe. Je bivša dijakinja Gimnazije Koper, to šolo pa so obiskovali tudi njeni otroci ter sedaj vnukinja.

Po poklicu je diplomirana inženirka agronomije. Od nekdaj se je boljše počutila ob naravoslovnih vedah, tako se je zaposlila v Komunalni Koper (današnji Marjetici). Večino svojega časa je posvetila raziskovanju, ustvarjanju, sajenju rastlin in prizadevanju za delo v svojem mestu.

Lani jeseni se je gospa Čopi odločila obogatiti našo in seveda tudi svojo šolo z zbirko zelo zanimivih kamnin, podedovanih od svojega očeta metalurga, ki je bil v času države Jugoslavije poslan na delovno mesto v rudnik Trepča na Kosovu, kjer je te kamnine tudi zbral. Po zgodovinskem in geološkem preletu, ki ga je pripravila učiteljica geografije Anja Praprotnik, bomo skozi intervju spoznavali njeno zgodbo, ki je lahko velika motivacija za mnoge, ki so le pripravljene prisluhniti.

RUDNIKI TREPČA

Rudniki Trepča so največji evropski rudniki svinca, cinka in srebra. Gre za velik rudarski kompleks 40 rudnikov in pripadajočih tovarn na Kosovu, v bližini Kosovske Mitrovice. Rudniki ležijo na južnih pobočjih najvišje srbske gorske verige, Kopaonika, ki so ga Srbi zaradi bogatih rudnih nahajališč imenovali tudi Srebrna planina. Tako ime so zanj prav tako uporabljali stari Rimljani, Benečani in Osmani. Tudi zdajšnje ime, Kopaonik, izhaja iz glagola *kopati*.

Zgodovina

Nahajališče rud na območju Trepče so poznali in izkoriščali že v času starega Rima, ko so v regiji zgradili primitivne rudniške obrate, trdnjave, vodnjake, ceste itd. Po razpadu Rimskega cesarstva, ko so se na območje priselili Slovani, so rudarjenje postopoma opustili, ponovno pa se je rudarska dejavnost vzpostavila v 13. stoletju, v okviru Srbskega kraljestva. Trepča je takrat postala veliko trgovsko mesto, z živahnimi povezavami s Splitom, Kotorjem in Dubrovnikom. Pod oblastjo Osmanskega cesarstva so rudniki začeli propadati in okrog leta 1690 je rudarska dejavnost v regiji povsem zamrla.

Po 1. svetovni vojni se je Kraljevina SHS začela ponovno zanimati za rudna bogastva. Za raziskovanje so pooblastili britansko družbo *Selection Trust*, ki je leta 1926 dobila koncesijo za izkopavanje ogromnih zalog srebra, svinca in cinka, ki jih je našla. Britanci so v obdobju do 2. svetovne vojne rudarski kompleks razširili in razvili, vključno z izgradnjo prvih topilnic in zgoščevalnic rude.

Med 2. svetovno vojno je območje rudnika okupirala nacistična Nemčija in ga še naprej širila in izboljševala. Trepča je bila zanje izjemnega pomena, saj je prispevala kar 40 % vsega svinca, ki ga je potrebovala nacistična vojaška industrija. Po 2. svetovni vojni je Jugoslavija rudniški kompleks nacionalizirala in še naprej vlagala v njegov tehnološki napredek. Postavila je tudi obrat za proizvodnjo avtomobilskih baterij in druge sekundarne proizvodne obrate. V drugi polovici 20. stoletja je bila Trepča eno največjih podjetij v Jugoslaviji, saj je zaposlovala kar 23000 ljudi in proizvedla kar 70 % vseh jugoslovanskih rudnin. Leta 1985 se je ponašala s največjo topilnico svinca v Evropi in 5. največjo na svetu, v svetovnem vrhu pa je bila tudi po predelavi cinka.

Vir: <https://kosovotwopointzero.com/sr/rudnik-trepca-kroz-fotografije/>

V poznih 80. in v 90. letih so posamezne rudnike in tovarne začeli zapirati, tako da danes obratuje le še 7 rudnikov svinca in cinka, 3 zgoščevalnice, ena topilnica in ena cinkarna. Do zapiranja je prišlo predvsem zaradi zanemarjenosti, saj upravljalci niso skrbeli za vzdrževanje in tehnološke izboljšave, kar je seveda pomenilo, da Trepča ni mogla več konkurirati novonastalim rudnikom iz Azije in Afrike. Isto obdobje so zaznamovale tudi stavke rudarjev, ki so bili predvsem albanske narodnosti in so želeli s stavko opozoriti na poskuse centralizacije SFR Jugoslavije. Njihovo stavko so seveda takoj podprli v Sloveniji in na Hrvaškem, zato rudarske stavke v Trepči leta 1989 na nek način predstavljajo enega izmed povodov za razpad Jugoslavije v 90. letih. Med vojno leta 1999 je Trepča utrpela hude poškodbe infrastrukture in je danes tako rekoč uničena, čeprav rudniki še zdaleč niso izpraznjeni. Njihovo zalogo ocenjujejo na 60,5 milijonov ton rude (predvsem srebra), a finančni vložek, ki bi bil potreben za sanacijo in posodobitev kompleksa je zaradi politične nestabilnosti tvegan podvig. Kdo ve, kaj bo Trepči prinesla prihodnost.

Vir: <https://kosovotwopointzero.com/sr/rudnik-trepca-kroz-fotografije/>

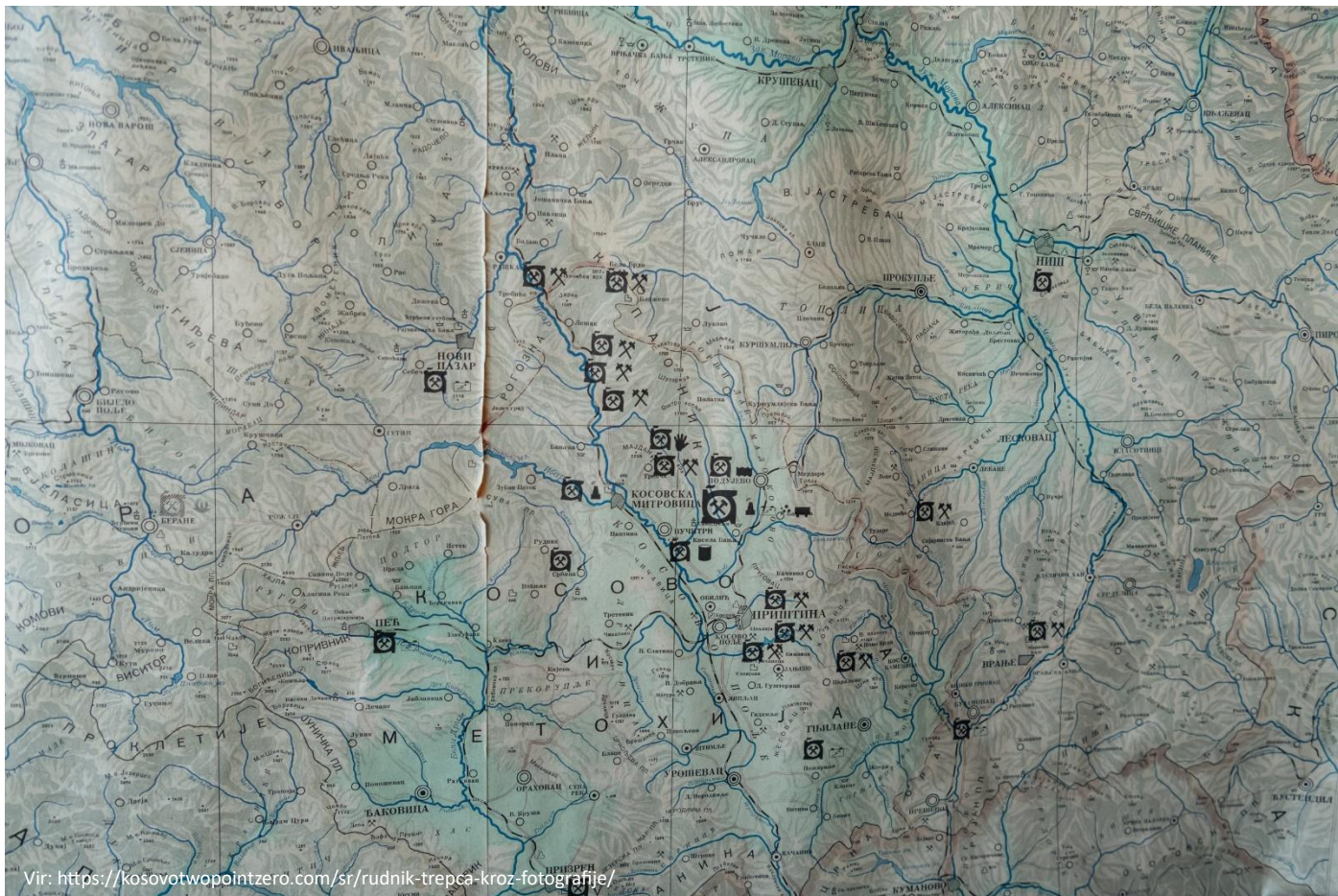

Vir: <https://kosovotwopointzero.com/sr/rudnik-trepca-kroz-fotografije/>

Geologija

Kopaonik je gorska veriga, ki je nastala z alpidsko orogenezo v miocenu na stiku Jadranske in Evrazijske litosferske plošče. Njena slemenitev poteka zato v smeri S/SZ – J/JV, podobno kot v Dinarskem in Šarsko-Pinskem gorstvu. Zaradi živahnega tektonskega dogajanja v celotnem vzhodnem Sredozemlju so na Balkanskem polotoku številni prelomi, ob katerih so blizu površja prisotne številne rudnine.

Na južnem vznožju Kopaonika se v apnencih in dolomitih nahajajo kompaktne, dokaj enovite žile svinčevega in cinkovega sulfida (PbS in ZnS), drugod pa še zaplate srebra, zlata in nekaterih drugih rudnin. Cinkova in svinčena ruda na območju rudniškega kompleksa še danes dosegata koncentracijo 5 %, zaradi pojavnosti v obliki žil in zaplat pa je izkopavanje relativno enostavno.

Poleg teh rud je območje bogato tudi s številnimi minerali, ki nimajo take praktične vrednosti, a so pogosto zelo privlačni. Od leta 1966 so v sklopu rudnikov Trepča ustanovili tudi mineraloški muzej, v katerem so hranili številne edinstvene primerke, ki so jih našli v rudnikih, vključno z najvrednejšim, neprecenljivim vivianitom. Poleg teh avtohtonih mineralov je zbirka obsegala tudi eksponate iz več kot 30 držav, ki jih je muzej dobil v dar. 18. septembra 1999 so kaos vojne izkoristili tatovi, ki so vdrli v muzej in ga izropali. Odnegli so vse vrednejše primerke mineralov.

Vir fotografij: Placucci, M., Kulawiak, N.: Rudnik Trepča kroz fotografije. Kosovo 2.0. URL: <https://kosovotwopointzero.com/sr/rudnik-trepca-kroz-fotografije/> (citirano 6. 11. 2024)

INTERVJU

Če začneva na začetku, pri vašem otroštvu in odraščanju, kaj bi izpostavili kot pomembno? Česa se spomnite, mogoče še posebej iz gimnazijskih let?

Nekaj, kar se mi še dandanes zdi aktualno in česar se dobro spomnim, je bil ta preskok iz osnovne šole na gimnazijo. Verjetno se je to najbolj poznalo zato, ker smo bili vsi priseljeni otroci iz Semele, tako smo bili razdeljeni tudi v razrede, da smo bili vsi »Semedelčani« skupaj. Kar nas je najbolj ločevalo od ostalih, pa je bilo verjetno dejstvo, da italijanščine nismo znali niti malo. V gimnaziji sem se zelo trudila, da dosežem vsaj minimalen standard, ki ga je ta šola zahtevala. Danes pa sem v bistvu zelo hvaležna prof. Čok, kasnejši ministrici, ki me je vedno usmerjala k boljšemu znanju italijanščine. Danes jo govorim tekoče brez problema. Tukaj bi izpostavila to, da velikokrat pozabimo na dejstvo, da živimo ob meji in da lahko to znanje veliko pripomore k boljšemu življenju, saj je italijanščina lep in praktičen jezik ter moramo izkoristiti vsako priložnost, ki jo dobimo, da izpopolnujemo svoje znanje.

Prej ste omenili, da ste diplomirana inženirka agronomije. Kako je prišlo do ideje in navdiha, da se vpišete na to fakulteto? Je prišla »od nekje zunaj,« ste to željo odkrili na naši šoli ali ste že od nekdaj vedeli, da si to želite?

Takrat smo bili vsi Koprčani točno to, meščani. Nismo imeli veliko stikov z zemljo in delom na njej. Jaz pa sem bila od vedno naravoslovka. Imela sem dobre profesorje kemije in biologije, ki so mi željo po tem samo krepili in večali. Do izbire tega faksa pa je prišlo čisto slučajno – najprej sem hotela študirati arhitekturo. Tukaj se je kazala tista moja želja po ustvarjanju. Vendar takrat se nisem počutila preveč sposobno za to. Bili so drugi časi, to je veljalo kot moško delo, matematika, statika, neka trdnost. Skupaj z mojim očimom, ki je bil strojnik in me vedno bolj porival proti tehniki, sem zaradi tega ugotovila, da mi je naravoslovje bolj mehko in nežno. Agronomija se mi je od vedno zdel širok študij, v katerem bom gotovo našla nekaj, kar me zanima. Skozi šolanje sem se pa hitro »opredelila« kot hortikulturnik. Na komunalni sem bila zadolžena za urejanje parkov, vrtičkov, sajenje rastlin, vse to, kar tudi danes zelo rada počnem. Moja specialiteta pa so vrtnice, večina me tudi po tem pozna.

Če so se vam iz srednje šole najbolj utrnila nova znanja, kaj bi izpostavili kot spomin na fakulteto? Ko bi lahko še enkrat študirali, kaj bi hoteli spet doživeti?

Kot meščanskega otroka me zemlja nikoli res ni zanimala, nisem imela kaj početi z njo. Priznam, da sem na prve vaje na terenu prišla z visokimi petami, saj smo le-te dekleta takrat redno nosila. Kasneje me je dejansko kmetijska mehanizacija potegnila noter, zraven tega pa tudi neka dolžnost, da to naredim. Spomnim se profesorja Jamnikarja, ki nas je vse na biotehniški fakulteti učil matematiko. Če si pri njem naredil izpit v prvem letniku, si vedel, da boš diplomiral. Za te izpite smo se vsi, še posebej naravoslovci, ki nismo računali na toliko matematike, pripravljali ogromno. Imela sem tudi dve leti botanike, ki mi je bila krasna. Če bi lahko še enkrat šla na fakulteto, bi se mogoče samostojno bolj posvetila okrasnim rastlinam, ki so me že takrat zelo zanimale, vendar se na faksu nismo toliko poglobljali v to. Šla bi na kakšna dodatna izobraževanja in si širila to področje.

Danes smo v bistvu tukaj zaradi zbirke mineralov, ki ste nam jih tako prijazno podarili. Kakšna je vaša zgodba in zgodba teh kamnin, kako ste prišli do njih?

Če ignoriramo povezavo, ki obstaja med agronomijo, pedologijo in mineralogijo, sem s temi kamninami bolj povezana zaradi svojega očeta. Na žalost je umrl že leta 1959, bil pa je metalurg, pravi montanist, saj je

končal fakulteto za montanistiko v Ljubljani (montanistika je veda o rudah in rudarstvu, op. a.). Kot inženir metalurgije je bil premeščen po takratnem gospodarskem dekretu v rudnik Trepče. Potrebovali so delovno silo, ki pa je bila tudi zelo izobražena, tako so morali vsi slovenski metalurgi opravljati delo tam. To je bil ogromen objekt, zaposlenih je bilo več kot 20 000 ljudi. Tako sem prvi dve leti življenja prežvela tam, kasneje pa je oče dobil službo v Tomosu, bil je njegova prva generacija. Zato samo sebe imenujem »Tomosov otrok«, vsi otroci tam zaposlenih smo se družili in preživljali čas skupaj. Verjetno je te kamnine vzela iz rudnika kot nek spomin na obdobje, ki ga je tam preživel. To je bilo doma shranjeno v neki škatli, ki smo jo vedno prenašali s seboj, kamorkoli smo odšli. Ko je umrl, sem bila veliko premlada, imela sem le štiri leta, da bi mi to zbirko lahko predal. Vedno se mi je zdelo zanimivo, kako me je življenje nekako poneslo v »njegovo« smer, kot bi bila kakšna usoda. Mislim, da se zaradi tega počutim tudi bolj povezano z njim.

Kaj bi pa sporočili vsem mladim, ki se mogoče ne spoznajo na vse smeri in možnosti, ki jih imajo in niti ne vedo, kaj bi počeli sami s seboj?

Ni lepšega, kot da imaš poklic, ki te zanima. Da prideš do tega, pa se moraš malo zanimati in začutiti, kaj te v resnici sploh zanima in nato v poklicu res delati na tem, da ga razvijaš, popravljaš in da si zvedav. Zvedavost je ena izmed najpomembnejših stvari, moraš brskati in imeti interes. Najti moraš nekaj, kar te zares pritegne, skoraj toliko, da se ti ostali čudijo, kako ti je lahko nekaj tako zanimivo. Poklic je ena velika vrednost, če ga imaš rad, ga ljubiš in se z njim ukvarjaš.

Kako ste doživeli svoj prehod v resno, odraslo življenje?

Težak. Prestopila sem v ta komunalni svet in se zaposlila na Komunalni Koper. Takrat je bilo zaposlenih le sedem zelo izmučenih ljudi, ki so delali s slabo opremo, saj časi takrat niso bili lahki. Spomnim se, kako smo vso zimo hodili in delali po dežju in blatu, v mestu je bila tema. Bila sem začetnica, v vrtnarijah sem dolgo morala iskati, katere rastline so za kaj primerne, kam sodijo ipd. Zanimivo pa mi je bilo, da sem imela šefa, ki je pričakoval, da bo lahko takoj po mojem prihodu odšel v pokoj. Bil je moja enciklopedija, vlival mi je ogromno nekega znanja. Seveda pa sem tudi sama ogromno brskala, iskala, delala sezname, sadila in se učila od ljudi okrog sebe. Na Komunalni sem bila dolga leta, skupaj smo naredili veliko. Takrat, v 70. letih, se je vse dvignilo, hitro je vse rastlo, Komunala se je začela razvijati in pridobivati na pomenu. Skupaj smo naredili velike korake.

Bi mogoče še karkoli dodali?

Danes sem, kljub upokojitvi, še vedno vključena v razvoj mesta za hortikulturo. Menim, da se mesto zelo lepo razvija in da včasih tega ne cenimo dovolj. Vsak posameznik bi moral začeti ceniti to, kar ima okrog sebe, ne pa samo pričakovati, kaj bo Marjetica naredila in urejala. Skupaj moramo začeti skrbeti za svoj prostor. Trenutno je zelo veliko zahtev glede tega, kaj bi moralo biti v mestu, vendar samo z balkonov, oken ter Facebooka. Za vsako stvar se najprej razburjamo, kritiziramo, ne povemo pa ničesar lepega ali pozitivnega. Zato pravim, sprehodite se malo po mestu in si pogledjte, kako je lepo in urejeno.

Spraševala je Una Balta, 4. b.